

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วท่ามกลางสภาวะโลกไร้พรมแดน หรือ โลกาภิวัตน์ที่มีความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุอย่างมาก ส่งผลให้แบบแผน พฤติกรรม ค่านิยมความเป็นอยู่ของผู้คนแตกต่างไปจากเดิมและมีความหลากหลายตามเงื่อนไขเฉพาะทางเศรษฐกิจ สังคมที่รายล้อมปัจเจกบุคคลแต่ละคน ที่ผ่านมานอกจากการใช้กฎหมายตัดสินโทษและลงโทษผู้กระทำผิดกฎหมายแล้ว การอภัยโทษก็เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมที่ช่วยให้สังคมดำรงอยู่มาได้ การอภัยโทษ เป็นเครื่องมือสำคัญประการหนึ่งที่นานาอารยประเทศนำไปใช้ในการบริหารดำเนินกระบวนการยุติธรรม แม้ว่าแต่ละประเทศจะมีระบอบการปกครองที่แตกต่างกันไป ประมุขหรือผู้นำแห่งประเทศหรือรัฐนั้น ๆ จะถูกกำหนดให้มีอำนาจในการที่จะอภัยโทษให้แก่ผู้กระทำผิดให้ได้รับการยกโทษ ลดหย่อนผ่อนโทษ หรือปล่อยตัวให้พ้นโทษไป แต่ปัจจุบันท่ามกลางปัญหาการกระทำผิดที่มีจำนวนผู้กระทำผิดเพิ่มมากขึ้นและลักษณะการกระทำผิดที่หลากหลายขึ้น เช่น ความผิดบางอย่างอาจจะผิดกฎหมายแต่ไม่ได้ผิดต่อจริยธรรมหรือศีลธรรม ซึ่งควรได้รับการอภัยโทษด้วยแนวทางที่แตกต่างจากความผิดประเภทที่ผิดทั้งกฎหมายและศีลธรรมเป็นต้น ระบบการอภัยโทษที่เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมจึงจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงให้ทันกับสถานการณ์ดังกล่าวด้วย^๑

ด้วยสภาวะทางสังคมศาสนาและศีลธรรมกำลังเสื่อมถอย สังคมไม่มีความสุขร่มเย็น เพราะมนุษย์ในสังคมมักจะมีความเห็นแก่ตัวโดยไม่ได้นิ่งถึงศีลธรรมในสังคม ผู้คนกำลังปฏิเสธหลักศีลธรรมของศาสนา ปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ในสังคมส่วนหนึ่งเกิดจากการถือโทษโกรธเคืองอาฆาตกัน จนถึงขนาดนำไปสู่การฟ้องร้อง การทำร้ายกันทั้งทางกาย วาจา อาวุธจนสังคมเกิดความไม่สงบสุข ความก้าวร้าวแม้จะเป็นส่วนหนึ่งของธรรมชาติมนุษย์ แต่อหิงสาหรือการไม่ใช้ความรุนแรงก็ได้รับการกล่าวถึงว่าเป็นความรู้สึกของความเมตตาและความรู้สึกของการเป็นห่วง

^๑ จานงค์ อธิวัฒน์สิทธิ์, ศาสนาชีวิตและสังคม, (กรุงเทพมหานคร : สุขภาพใจ, ๒๕๔๗), หน้า

เป็นไยกัน^๒ พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนที่ ให้ความเห็นจากการเบียดเบียนกันโดยสิ้นเชิง ถึงขั้นที่ว่าไม่มีการเจตนาฆ่าที่จะนำไปใช้อ้างในการรุกรานทำร้ายกัน

ปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทย เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ทั่วไปที่มีความสัมพันธ์ต่อกัน นับตั้งแต่มีการบันทึกประวัติศาสตร์มนุษยชาติเป็นต้นมา มีหลักฐานของข้อพิพาท ระหว่าง สามิ ภรรยา ระหว่างลูก ๆ ในครอบครัวเดียวกัน ระหว่างพ่อแม่กับลูก ระหว่างเพื่อนบ้าน ระหว่างเผ่าพันธุ์และเชื้อชาติที่ต่างกัน ระหว่างผู้ร่วมงาน ระหว่างนายจ้างและลูกจ้าง ระหว่างองค์กร ระหว่างชุมชน ระหว่างประชาชนกับรัฐบาล และระหว่างประเทศ จากการที่มนุษย์เกิดกระบวนการสร้างสรรค์ความสัมพันธ์ระหว่างกันในช่วงสังคมนี้เอง ความขัดแย้งย่อมเกิดขึ้นได้ทุกสถานที่และทุกเวลา การกระทบกระทั่งหรือการทะเลาะวิวาทของมวลมนุษย์นั้นมักเริ่มเกิดจากความคิดที่แตกต่าง หรือจากความเห็นซึ่งไม่ลงรอยกัน เพราะเป็นไปไม่ได้ที่จะทำให้คนทั้งหลายคิดเหมือนกันได้ ดังนั้น ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์

ในสังคมไทยยุคโลกาภิวัตน์ มีพัฒนาการของปัญหานานาประการที่เกิดขึ้นควบคู่กับการพัฒนาประเทศ ไม่ว่าประเทศไทยจะมีการพัฒนาประเทศไปในด้านใด ทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ในการพัฒนาดังกล่าวกลับกลายเป็นดาบสองคม คือ กลายเป็นปัจจัยที่สร้างปัญหาความขัดแย้งให้เกิดขึ้นเหมือนเงาตามตัว และเติบโตไปพร้อม ๆ กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ซึ่งจากการศึกษาทัศนคติเกี่ยวกับความขัดแย้งในประเทศไทยของสถาบันพระปกเกล้า โดยการใช้แบบสอบถาม ปรากฏว่า ประชาชนเห็นว่าประเทศไทยมีความขัดแย้งในด้านต่าง ๆ มากน้อยต่างกัน ได้แก่ ความขัดแย้งทางการเมือง ร้อยละ ๔๔.๘ ความขัดแย้งระหว่างบุคคล ร้อยละ ๒๕.๗ ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชนร้อยละ ๒๑.๗ ความขัดแย้งระหว่างครอบครัว ร้อยละ ๑๕.๕ ความขัดแย้งชุมชน ร้อยละ ๑๑.๘ และความขัดแย้งในโรงเรียน ร้อยละ ๑๑.๒^๓

สำหรับปัญหาความขัดแย้งในประเทศไทยนั้น จากการศึกษาค้นคว้าจากองค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง จากตำราและเอกสาร รวมทั้งจากสื่อต่าง ๆ ที่ปรากฏให้เห็นเป็นประจำ พบว่า จะมีประเด็นปัญหาใหญ่ ๆ ที่เป็นปัญหาระดับประเทศ ตลอดจนปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในครอบครัว องค์กรและชุมชน ตัวอย่างประเด็นปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยที่เด่นชัดในปัจจุบัน

^๒ สุรพศ ทวีศักดิ์, “อภยวิธีตามทัศนะของพระพุทธศาสนา”, ว. พุทธศาสนศึกษา, ปีที่ ๑๔, ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๐) : ๒๓.

^๓ พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), *สลายความขัดแย้ง*, (กรุงเทพมหานคร : สหธรรมิก, ๒๕๔๖), หน้า ๓-๔.

^๔ วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ, *รายงาน การสำรวจทัศนคติของประชาชน เรื่องความขัดแย้งในประเทศไทย*, (กรุงเทพมหานคร: ๒๕๔๖), หน้า ๔-๑๖.

นี้ คือ ประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง สภาพปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยกำลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และยังมีแนวโน้มที่อาจจะนำไปสู่การใช้ความรุนแรงต่อกันระหว่างฝ่ายที่มีความเห็นที่แตกต่างกัน เพราะสถานการณ์ของปัญหาในระบบการเมืองที่เน้นภาคประชาชน ที่ผ่านมามาสถาบันการเมืองแบบประชาธิปไตยที่ถูกสร้างขึ้นในเมืองไทย ยังมีพฤติกรรมทางการเมืองที่ขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยอย่างสิ้นเชิง^๕ แม้ว่าในปัจจุบันการเมืองไทยจะมีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่การก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองยังเต็มไปด้วยเรื่องทุจริตทางการเมือง เป็นลักษณะที่เรียกว่า “ธนาธิปไตย” อย่างเต็มที่ “เงิน” คือ กุญแจสำคัญทำให้บุคคลสามารถเข้ามาเล่นการเมืองได้ กล่าวคือ มีนักธุรกิจที่จะพยายามเข้ามาสู่เส้นทางทางการเมือง เพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์ที่ได้จากตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง ซึ่งอาจจะไม่ได้หมายถึงการคอร์รัปชันเพียงอย่างเดียว แต่เป็นอีกลักษณะหนึ่งที่จะสามารถหาผลประโยชน์ให้กับตัวเองได้โดยไม่เข้าข่ายที่ผิดกฎหมาย ในลักษณะที่เรียกว่า ผลประโยชน์ทับซ้อน (Conflict of Interests)^๖

ประเทศไทยมีระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อำนาจในการอภิเษกไทยเป็นอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะพระราชทานอภิเษกไทย ยกไทย หรือลดไทย เพื่อมิให้ผู้กระทำผิดต้องรับโทษหรือรับโทษแต่เพียงบางส่วนอันมีการสืบทอดเป็นไปตามแบบแผนและประเพณีการปกครองอันมีแต่โบราณกาล ระบบการอภิเษกไทยในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีพื้นฐานจากความคิดทางพระพุทธศาสนา กล่าวคือสมัยสุโขทัยยุคต้นและยุคกลางเมื่อราษฎรมีความทุกข์ร้อนขัดข้องใจ สามารถร้องทุกข์และขอความเป็นธรรมต่อพระมหากษัตริย์ได้โดยตรง และการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภิเษกไทยมาจากแนวความคิดแบบธรรมราชาอาศัยหลักแห่งเมตตาธรรมเป็นพื้นฐาน สมัยอยุธยาพระมหากษัตริย์อยู่ในฐานะเทวราชา มีการใช้พระราชอำนาจในการลงโทษมีลักษณะเด็ดขาด แนวโน้มการใช้อำนาจเป็นพระเดชมากกว่าพระคุณ เป็นการผสมผสานการใช้พระบรมเดชานุภาพที่มีความเด็ดขาดประกอบกับเมตตาผ่อนปรน อ่อนโยนด้วยหลักเมตตาธรรมทางพระพุทธศาสนา สมัยกรุงธนบุรีพระมหากษัตริย์มีพระบรมราชานุภาพเหนือราษฎรในแผ่นดิน การใช้พระราชอำนาจในการลงโทษอยู่ในลักษณะเฉียบขาดรุนแรง ตลอดรัชสมัยอยู่ในภาวะสงคราม แต่ยามว่างเว้นสงครามจะทรงดำรงความเป็นธรรม

^๕ ชลากร เทียนส่องใจ, การเจรจาไกล่เกลี่ยคนกลางเชิงพุทธ : หลักการและเครื่องมือสำหรับการจัดการความขัดแย้ง, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓), หน้า ๒.

^๖ ชีรภัทร กุสุมาวลี, รายงานการวิจัยเรื่อง ความขัดแย้งระหว่างรัฐทุน และท้องถิ่น: ศึกษากรณีจากการทรัพยากรธรรมชาติ บริเวณตำบลเกาะเพชร และตำบลท่าซอม อำเภอดงหลวง จังหวัดนครศรีธรรมราช, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๓.

ราชาที่เปี่ยมไปด้วยความเมตตาต่อราษฎรเหมือนบุตรและธิดาของพระองค์เอง สมัยรัตนโกสินทร์ การพระราชทานอภัยโทษมีพื้นฐานมาจากความเมตตาปราณีในรูปการปกครองแบบธรรมราชา นำแนวคิดทางพระพุทธศาสนาในหลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการมาใช้ จนกระทั่งถึงรัชกาลที่ ๕ ภายหลังที่ได้ตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้น เริ่มการปฏิรูปกฎหมาย และการพิพากษารรคดีของศาล เริ่มมีการเปลี่ยนจากระบบอภัยโทษที่ให้พระมหากษัตริย์ทรงใช้พระราชอำนาจตามพระราชอัธยาศัย เป็นการบัญญัติเป็นลายลักษณ์อักษรและได้รับการพัฒนาใช้สืบต่อมา ซึ่งรูปแบบการใช้พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทคือ^๖

๑. การพระราชทานอภัยโทษในรูปของพระบรมราชวินิจฉัยอรรถคดีต่างๆ ในฐานะทรงเป็นผู้พระราชทานความยุติธรรม ทรงวินิจฉัยอรรถคดีกรณีพิพาทของราษฎรด้วยพระองค์เอง ต่อมาได้ทรงโปรดให้ลูกขุนแบ่งพระราชภาระ แต่ความผิดทางอาญาจะต้องนำความขึ้นกราบทูลฯ เพื่อขอพระราชทานบรมราชวินิจฉัยชี้ขาด จะโปรดเกล้าในสองลักษณะ คือปล่อยตัวไป และอภัยลดโทษ

๒. การพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษที่ถวายฎีกามา ทั้งก่อนบังคับโทษ หรือระหว่างมีการบังคับโทษ ฎีกามีทั้งคดีพิพาทจนถึงที่สุดและคดีอยู่ในระหว่างการพิจารณา

๓. การพระราชทานอภัยโทษที่เป็นการทั่วไป เป็นการพระราชทานอภัยโทษตามโบราณราชประเพณี ที่จะได้ทรงบำเพ็ญอภัยทานปลดปล่อยนักโทษในวาระและโอกาสสำคัญของบ้านเมือง

ทั้งนี้การปรับปรุงระบบการขอพระราชทานอภัยโทษให้มีผลตอบสนองเหตุผลทั้งหมด จำเป็นต้องอาศัยหลักการทางพระพุทธศาสนาไปปรับใช้เนื่องจากพื้นฐานของสังคมไทยมาจากพระพุทธศาสนา การให้อภัยมีเหตุผลสนับสนุนว่าเราควรให้อภัยแก่เพื่อนมนุษย์ ๓ เหตุผลคือ

๑. เหตุผลทางอภิปรัชญา เป็นเหตุผลด้านความเป็นจริงเกี่ยวกับธรรมชาติของชีวิต พระพุทธศาสนามองว่า มนุษย์มีธรรมชาติโน้มเอียงในทางที่จะให้อภัย ความโน้มเอียงดังกล่าวนี้เป็นคุณสมบัติด้านบวกของจิตที่เรียกว่า “กุศลมูล” มีอยู่สามลักษณะคือความไม่โลภ (อโลภะ) ความไม่โกรธ (อโทสะ) และความไม่หลง (อโมหะ) ความไม่โลภอาจแสดงออกเป็นความเสียสละเอื้ออาทร ความไม่โกรธอาจแสดงออกเป็นความเมตตาให้อภัยและความไม่หลงอาจแสดงออกเป็นปัญญาที่รู้เท่าทันความเป็นจริงของโลกและชีวิต ความสามารถให้อภัยได้จึงเป็นศักยภาพที่เป็นธรรมชาติของจิตใฝ่มนุษย์เรา

^๖ ชลิต ประจกิจ, บรรณาธิการ, การพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖๑ ทวิ, (กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์, ๒๕๔๕), หน้า ๕-๖.

๒. เหตุผลทางจิตวิทยา คือ การนึกถึงอกเขาอกเราโดยเอาความรู้สึกของตนเองเป็นข้อเปรียบเทียบคนอื่น ๆ ว่าเราชอบสิ่งใดเราก็อยากให้ใครปฏิบัติในสิ่งที่เราชอบ เราไม่ชอบสิ่งใดก็ไม่อยากให้ใครปฏิบัติต่อเราในสิ่งที่เราไม่ชอบ หนทางที่จะไม่ให้เกิดสิ่งที่ไม่ชอบในกรณีนี้ก็คือการให้อภัย ถ้าเป็นความขัดแย้งระดับสังคมด้วยกันแล้ว ถ้าไม่มีกระบวนการคลี่คลายความขัดแย้งด้วยการให้อภัย (เช่น การเจรจาประนีประนอม การใช้คำสอนทางศาสนา ฯลฯ) สภาพทางสังคมจิตวิทยาคงย่ำแย่เต็มไปด้วยความวิตกกังวล หวาดระแวง และอาจเกิดความรุนแรงขึ้นเมื่อใดก็ได้ ถ้าไม่เหลือบ่ากว่าแรงเราก็ต้องการความเข้าใจและได้รับการอภัยจากคนอื่น ๆ ตามที่ควรจะเป็น

๓. เหตุผลทางจริยธรรม เป็นเหตุผลที่พระพุทธศาสนาถือว่าสำคัญที่สุดที่จะยืนยันว่าทำไมเราจึงควรให้อภัย เป็นวิธีที่มุ่งเข้าใจความทุกข์และความคับทุกข์ในชีวิตของปัจเจกและทุกข์ร่วมในทางสังคม^๙

พระมหากษัตริย์ผู้ครองประเทศไทยนอกจากการบำเพ็ญทศบารมีแล้ว ทรงปกครองบ้านเมืองให้ร่มเย็นด้วยหลักทศพิธราชธรรมหรือราชธรรม ๑๐ ซึ่งเป็นธรรมสำหรับพระราชาหรือนักปกครองอันประกอบด้วย ๑. ทาน การให้, ๒. สีล การประพฤติตนอยู่ในกรอบของหลักธรรม, ๓. ปริจาคะ การบริจาค, ๔. อาชวชะ ความซื่อตรง, ๕. มัททวะ ความอ่อนโยน, ๖. ตปะ ความทรงเดช, ๗. อักโกธะ ความไม่โกรธ, ๘. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน, ๙. ขันติ ความอดทน, และ ๑๐. อวิโรธนะ ความไม่คลาดธรรม^{๑๐}

คำว่า ทาน แปลว่า การให้ การให้นี้มีอยู่ ๒ อย่างด้วยกัน ประการแรกให้สรรพสิ่งของต่างๆ อย่างนี้เรียกว่า อามิสทาน ประการที่สอง ธรรมทาน คือการบอกธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธองค์ การให้ธรรมทานจะเกิดปัญญา ธรรมทานอีกส่วนหนึ่ง คือ การให้อภัย จัดว่าเป็นทานที่ไม่ต้องลงทุน เป็นปรมัตถทาน การให้ทานทั้งหลายเป็นปัจจัยไปสู่สวรรค์ การบำเพ็ญอภัยทาน เป็นการบำเพ็ญเมตตาการุณยธรรม ให้ความไม่มีภัยแก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งสัตว์บก สัตว์บิน และสัตว์น้ำ^{๑๑}

อภัยทานมีปรากฏในพระไตรปิฎก พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในอภิสังกาสสูตร ดังนี้ ภิกษุทั้งหลาย ทาน ๕ ประการนี้เป็นมหาทาน ที่รู้กันว่าล้ำเลิศ รู้กันมานาน รู้กันว่าเป็นอริยวงศ์ เป็นของเก่าในอดีต ไม่ถูกลบล้างแล้ว ไม่เคยถูกลบล้าง ในปัจจุบันไม่ถูกลบล้าง ในอนาคตก็จักไม่ถูกลบล้าง

^๙ สุรพศ ทวีศักดิ์, “อภัยวิธีตามทัศนะของพระพุทธศาสนา”, *พุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ ๑๔ ฉบับ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๕๐), หน้า ๒๕-๓๐.

^{๑๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๐ – ๒๔๑.

^{๑๑} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), อ้างใน อภัยทาน : การให้ที่ยากและยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๖๘ – ๗๘.

ไม่ถูกสมณพราหมณ์ผู้รู้คัดค้าน ทาน ๕ ประการ คือ ๑. ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียนนี้เป็นทานประการที่ ๑ เป็นมหาทาน ๒. อริยสาวกเป็นผู้ละเว้นขาดจากการลักทรัพย์ ฯลฯ ๓. อริยสาวกเป็นผู้ละเว้นขาดจากการประพฤติดิฉินกาม ฯลฯ ๔. อริยสาวกเป็นผู้ละเว้นขาดจากการพูดเท็จ ฯลฯ ๕. อริยสาวกเป็นผู้ละเว้นขาดจากการเสพของมีนเมาคือสุราและเมรัยนี้เป็นทานประการที่ ๕ เป็นมหาทาน^{๑๑} จะเห็นได้ว่า อภัยทานที่กล่าวถึงในพระไตรปิฎกนั้น แท้ที่จริงก็คือ ศีล ๕ นั้นเอง และเป็นการให้ที่ยิ่งใหญ่อันเป็นมหาทานซึ่งจะมีความหมายที่แตกต่างไปจากความหมายเพียงแค่การให้อภัยที่เราเข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นเฉพาะการยกโทษให้ ไม่โกรธเคืองกันเมื่อเวลาเกิดเรื่องทะเลาะกันพระพุทธศาสนายอมรับว่าในความเป็นจริง ปรากฏการณ์ทางศีลธรรมที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตมนุษย์นั้นมีความเป็นเหตุปัจจัยสองอย่างที่เหมาะสมกันอยู่อย่างยากที่จะแยกออก

การให้อภัย เป็นสิ่งที่ให้กันได้ทั้งทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ ความไม่อาฆาตจองเวรอย่างนี้เรียกว่า “อภัยทาน”^{๑๒} อภัยทานตามหลักพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทจัดว่าเป็นหลักธรรมที่สำคัญอันหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับการให้หรืออภัยหนึ่งคือทานนั่นเอง อภัยทานเป็นการพัฒนามาจากภายในใจของผู้ให้ ในขณะที่การให้อภัยทานนั้นให้ได้ยากยิ่งนัก ในกรณีมีความขัดแย้งกันในเชิงลบ เช่นการทะเลาะวิวาท เพราะการให้อภัยทานนั้น จะต้องใช้ความอดทนต่อการกระทำของผู้หนึ่งผู้ใดที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดความไม่พอใจ ความผูกโกรธ ความอาฆาตพยาบาท โดยการไม่ได้ตอบ ไม่ถือโทษโกรธเคืองเป็นลักษณะแห่งการยับยั้ง หักห้ามไม่ให้สัญชาตญาณแห่งอำนาจฝ่ายต่ำเข้าครอบงำจิตใจจนเป็นเหตุให้เกิดปฏิกิริยาโต้ตอบได้ หรือการล่วงละเมิดเบียดเบียนชีวิตใดๆ ทำให้บางครั้งการให้อภัยทานอาจดูเหมือนการเสียเปรียบ ไม่ได้ได้รับความยุติธรรม และการให้อภัยทานบ่อยครั้งอาจจะทำให้ฝ่ายตรงข้ามไม่มีการปรับตัวให้ดีขึ้น นั่นอาจเป็นเพียงเหตุผลภายนอก แต่สำหรับเหตุผลภายในซึ่งเป็นเรื่องของจิตใจนั้นเมื่อให้อภัยแล้ว จิตจะเบาสบาย เป็นอิสระพ้นจากความโกรธ ความอาฆาตแค้น

มีพระสูตรที่สำคัญในทีฆนิกายอยู่สองพระสูตรที่สะท้อนความคิดของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับความเป็นเหตุปัจจัยที่ทำให้การกระทำความผิดเกิดขึ้นในสังคมมนุษย์ พระสูตรแรกคือ “จักกวัตติสูตร” พระสูตรที่สองคือ “อัครัญญสูตร” ใน “จักกวัตติสูตร” นั้นพระพุทธองค์ทรงวิเคราะห์ว่า สาเหตุหลักที่ทำให้คนในสังคมบางส่วนต้องกระทำความชั่วเช่นเป็นขโมยก็เพราะปัจจัยด้านกายภาพเช่นความยากจน ในแง่นี้จะเห็นว่า ปัญหาดังกล่าวนี้ก็จะสามารถมีเหตุปัจจัยส่วนหนึ่งมาจากเรื่องที่ไม่ใช่ประเด็นด้านศีลธรรมได้ ส่วนใน “อัครัญญสูตร” พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า

^{๑๑} อง.อฎฐก. (ไทย) ๒๓/๓๕/๓๐๐ – ๓๐๑.

^{๑๒} พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่พุทธทาสภิกขุ), อ้างใน อภัยทาน : การให้ที่ยากและยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๓๕ – ๓๖.

บางครั้งแม้ผู้คนจะไม่มีปัญหาทางกายภาพเกี่ยวกับความเป็นอยู่แล้ว เช่น ไม่ยากจน แต่ก็สามารถที่จะกระทำความชั่วได้ เพราะกิเลสภายในบงการ^{๓๓}ในการแก้ปัญหาของพระพุทธองค์นั้นทรงมุ่งเน้นการแก้ปัญหา ๒ ระดับ และใช้เครื่องมือแก้ปัญหาแตกต่างกันคือ

๑) **แก้ปัญหาภายใน** การแก้ปัญหาภายในนี้ก็คือการกำจัดสาเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาคือทุกข์ อันได้แก่ กิเลส คือ โลภะ โทสะ โมหะ อันเป็นอกุศลมูลที่ยังนอนเนื่องอยู่ในสันดาน ของมนุษย์ให้หมดไป และการแก้ปัญหาภายในจิตใจนี้พระองค์ทรงใช้หลักธรรม ที่ทรงค้นพบเป็นเครื่องมือ เพราะหลักธรรม คือ มรรคในอันจะเป็นหนทางไปสู่การแก้ปัญหาภายในได้พระธรรมส่วนนี้ เช่น พรหมวิหาร ๔ สังคหวัตถุ ๔ ทิส ๖ เป็นต้น

๒) **แก้ปัญหาภายนอกหรือปัญหาพฤติกรรมทางสังคม** การแก้ปัญหานี้มุ่งที่จะเข้าไปแก้ปัญหาอันเป็นองค์รวมของสังคมซึ่งเป็นปัญหาอันเกิดจากพฤติกรรมที่มนุษย์แสดงออกในสังคม อาจขัดแย้งและก่อให้เกิดความวุ่นวายแก่หมู่คณะได้ การแก้ปัญหาระดับนี้ พระองค์ทรงใช้เครื่องมือที่สำคัญก็คือพระธรรมวินัย^{๓๔} ใน “มหาปรินิพพานสูตร” แห่งทีฆนิกายตรัสว่า “ธรรมก็ดีวินัยก็ดีที่ตถาคตแสดงแล้วบัญญัติแล้วจะทำหน้าที่เป็นศาสดาของเธอทั้งหลายเมื่อตถาคตล่วงลับดับขันธไปแล้ว” เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกันระหว่างธรรมกับวินัยนั้น เราจะมองเห็นว่าธรรมนั้นมีมาก่อนที่จะมีมนุษย์ ความยุติธรรมทางด้านศีลธรรมที่พุทธศาสนาสอนผ่านหลักกรรม คนทุกคนแม้จะมีความแตกต่างกันตามเชื้อชาติ ฐานะ อาชีพ เพศ และการศึกษาเป็นต้น แต่ทุกคนเสมอกันในเรื่องของกรรม ความยุติธรรมตามธรรมชาตินั้นเป็นกลไกของธรรมชาติไม่เกี่ยวกับมนุษย์ กฎหมายหรือกรอบของสังคมที่มนุษย์สร้างเพิ่มเติมเพื่อจัดการให้เกิดความยุติธรรมอีกระบบหนึ่งสำคัญลงไปอีกก็เกิดขึ้นบนพื้นฐานของการพิจารณาว่าความยุติธรรมตามธรรมชาตินั้นยังไม่เพียงพอสำหรับสังคมพระวินัยในพุทธศาสนาก็คือระบบเรียกร้องความยุติธรรมที่กระทำเพิ่มเติม เช่นเดียวกับกฎหมายที่ใช้ในทางโลก พระวินัยนั้นแม้เป็นสิ่งที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้น^{๓๕} กิริยาที่ล่วงละเมิดพระบัญญัติและมีโทษเหนือคนนั้นชื่อว่าอาบัติ แปลว่า ความต้อง

ในพระวินัย มีระดับโทษของอาบัติ ๓ สถาน คือ ๑) โทษสถานหนัก หรือ คุรุโทษ แก้ไขไม่ได้ เรียก “อเตกัจฉา” ได้แก่ อาบัติปาราชิก ภิกษุต้องแล้ว (ล่วงละเมิดแล้ว) ขาดจากความเป็นภิกษุอย่างเด็ดขาด จะกลับมาบวชใหม่อีกไม่ได้ ๒) โทษสถานกลาง หรือ มัชฌิมโทษ แก้ไขได้

^{๓๓} สมภาร พรหมทา, **มรณยูติธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วารสารปัญญา, ๒๕๕๔), หน้า ๕๘-๕๙.

^{๓๔} พระราชปริยัติ (สฤณี สิริโร), **กระบวนการแก้ปัญหามโนกรรมในพระพุทธศาสนาตามหลักอริยมรรค**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒), หน้า ๕๓ – ๕๔.

^{๓๕} สมภาร พรหมทา, **มรณยูติธรรม**, หน้า ๑๒๑-๑๒๒.

เรียก “สเตกิจนา” ได้แก่ อาบัติสังฆาติเสส ภิกษุต้องเข้าแล้วต้องอยู่กรรม ก็จะต้องอยู่ปริวาสให้ครบตามจำนวนวันที่ปกปิดนับตั้งแต่วันต้องอาบัติ และประพฤตินานอีก ๖ ราตรี จึงจะพ้นจากอาบัตินั้นได้ ๓) โทษสถานเบา หรือ ลหุโทษ แก้ไขได้ เรียก “สเตกิจนา” เหมือนข้อ ๒ แต่เบากว่า เพราะเมื่อภิกษุต้องแล้ว เพียงแสดงอาบัติที่ต้องนั้นต่อหน้าภิกษุด้วยกัน ก็พ้นจากอาบัตินั้นได้ อาบัติเหล่านี้ ได้แก่ อุลลัจจัย ปาจิตติย์ ปาฏิเทศนียะ ทุกกฏ และทุพภายิต^{๑๖} จะเห็นได้ว่าเมื่อใครได้ทำอกุศลกรรมไม่ดีที่มีโทษระดับกลาง และระดับเบาที่ประกอบด้วยเจตนาไม่ดีที่มีอกุศลมูล คือ โลภะ โทสะ และโมหะ ที่ประกอบด้วยช่องทางทั้ง ๓ ทาง คือทั้งกายกรรม วาจากรรม และมโนกรรมที่เป็นต้นให้กระทำความผิด ทั้งทางพุทธศาสตร์ นิติศาสตร์ และรัฐศาสตร์ สอนให้เรารู้จักข้อโทษกรรมดัดกรรมตัดเวรตัดสิ่งเลวร้ายออกไปจากชีวิต ให้รู้จักคิดให้อภัยทาน ดังความต่อไปนี้ คนเราทุกคนมีกาย วาจา และใจ เป็นสมบัติดั้งเดิมเป็นสมบัติที่เราได้มาเพราะกิเลส ตัณหา อุปทานและกรรม และเชื่อว่า ทำกรรมดีได้ดี ทำกรรมชั่วได้ชั่ว เราจึงมาสนใจทำแต่กรรมดี กฎของสังสารวัฏ อาศัยวิชาความไม่รู้อริยธรรม เป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลของกรรมเมื่อรับผลของกรรมแล้วก็ต้องเวียนว่ายตายเกิด เกิดมาแล้วก็มาอาศัยวิชา ความไม่รู้อริยธรรมของเดิมนั้นแหละเป็นเหตุให้ทำกรรม ดังเราจะเห็นประเด็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมไทย ที่เป็นปัญหาระดับประเทศ ตัวอย่างประเด็นปัญหาความขัดแย้งในสังคมไทยที่เด่นชัดในปัจจุบันนี้ คือ ประเด็นความขัดแย้งทางการเมือง สภาพปัญหาความขัดแย้งทางการเมืองในสังคมไทยกำลังเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ที่ขัดแย้งกับเจตนารมณ์ของประชาธิปไตยอย่างสิ้นเชิง แม้ว่าในปัจจุบันการเมืองไทยจะมีรูปแบบเป็นประชาธิปไตยมากขึ้น แต่การก้าวเข้าสู่อำนาจทางการเมืองยังเต็มไปด้วยเรื่องทุจริตทางการเมือง เป็นลักษณะที่เรียกว่า “ธนาธิปไตย” อย่างเต็มที่ “เงิน” คือ กฎเกณฑ์สำคัญทำให้บุคคลสามารถเข้ามาเล่นการเมืองได้ เพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์ที่ได้จากตำแหน่งหน้าที่ทางการเมือง

ดังนั้น อภัยทานจึงเป็นพุทธวิธีที่สำคัญแก้ปัญหาด้วยสันติวิธีที่ใช้แก้ปัญหาคือความขัดแย้งในสังคมไทยดังกล่าวได้มากน้อยเพียงไร ที่ใช้หลักทาน สีลและภาวนาหรือหลักศีล สมาธิและปัญญา อภัยทานเป็นมหากุศลและเป็นการสะสมบุญที่ยิ่งใหญ่อย่างแท้จริง การให้ทานเป็นบุญกิริยาวัตถุที่อยู่ในคำสอนพระพุทธศาสนาและเป็นที่กล่าวจนติดปากว่า ทาน สีล ภาวนา^{๑๗} ทานจึงเป็นวิธีการที่สำคัญมากในการยกคุณภาพของจิตใจให้เป็นผู้ที่รู้จักเสียสละและแบ่งปันให้ผู้อื่นโดยมิได้นึกเสียดายวัตถุทาน

ด้วยเหตุผลดังกล่าวมาทั้งหมดนี้ ผู้ศึกษาวิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิเคราะห์เรื่อง การศึกษาวิเคราะห์การอภัยโทษในสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา ทั้งนี้เพื่อเป็นพื้นฐาน

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๓.

^{๑๗} อ.อ.อ.อ.อ. (ไทย) ๒๓/๓๖/๒๕๕.

สำคัญในการบูรณาการ และสร้างองค์ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการให้อภัยโทษในสังคมไทย และลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตประจำวันของสังคม และเพื่อนำมาปรับใช้กับแนวทางการให้อภัยโทษให้เข้ากับยุคสมัย และเป็นพุทธสันติวิธีตามหลักพระพุทธศาสนาต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาแนวคิดและหลักพระธรรมวินัยการอภัยโทษในพระพุทธศาสนา
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาแนวคิดและพัฒนาการอภัยโทษในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาวิเคราะห์การอภัยโทษในสังคมไทยกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา

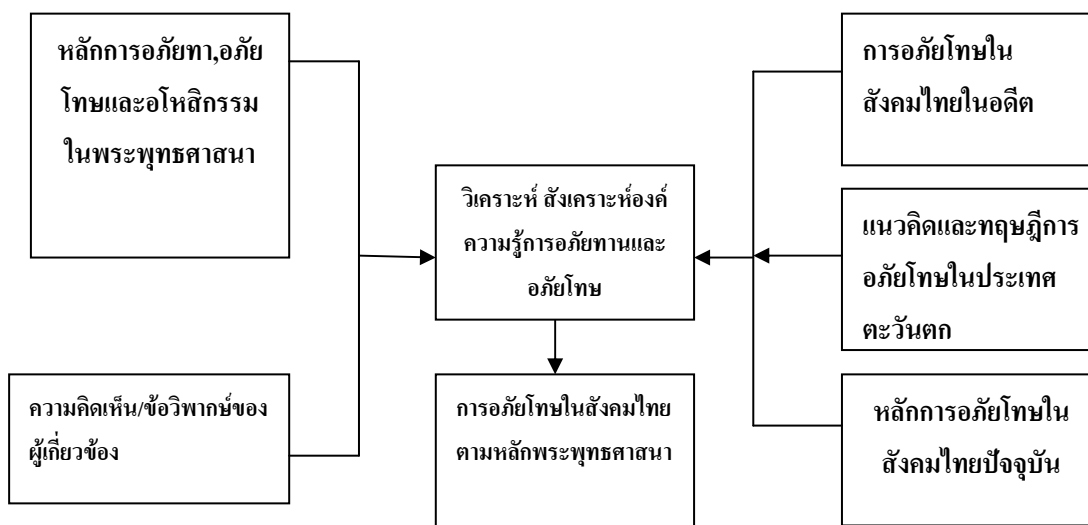
๑.๓ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ทำการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับอภัยทานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตลอดจนเอกสารแนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา รวมทั้งการศึกษาพัฒนาการของการอภัยโทษในสังคมไทยตั้งแต่สมัยสุโขทัย สมัยอยุธยาและสมัยรัตนโกสินทร์จนถึงปัจจุบัน และเปรียบเทียบการอภัยโทษในประเทศตะวันตกด้วย ในฐานะเป็นพื้นฐานความคิดในการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ การอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ในสังคมไทย โดยอิงอาศัยพุทธธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา

๑.๔ กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้หลักการอภัยโทษตามหลักพระพุทธศาสนา โดยศึกษาหลักพระธรรมและวินัยจากพระไตรปิฎกและอรรถกถา ตลอดจนแนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา แนวคิดหลักการอภัยโทษตามหลักนิติธรรมของไทย และการอภัยโทษตั้งแต่สมัยสุโขทัยจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งศึกษาทฤษฎีการอภัยโทษทางตะวันตก จากนั้นวิเคราะห์ สังเคราะห์เป็นองค์ความรู้ นำหลักการอภัยโทษตามหลักพระพุทธศาสนามาเป็นฐานเพื่อปรับใช้กับหลักการอภัยโทษในสังคมไทย จะเห็นได้จากแผนภูมิกรอบแนวคิดการวิจัย ดังเสนอไว้ในภาพประกอบที่ ๑

ภาพประกอบที่ ๑ กรอบแนวคิดการวิจัย (Conceptual Framework)

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

อภัยทาน หมายถึง การกระทำที่เป็นการให้ความไม่มียกย เป็นการศึกษาถึงแนวคิด และหลักการตามหลักพระพุทธศาสนา มีความหมายที่ครอบคลุมมากกว่า การหายโกรธหรือการยกโทษให้เท่านั้น เป็นคุณมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับกฎธรรมชาติ

อภัยโทษ หมายถึง การยกโทษหรือเปลี่ยนโทษหนักเป็นเบาหรือลดโทษให้แก่ผู้ต้องคำพิพากษาตามหลักกฎหมายบ้านเมือง โดยเป็นอำนาจของผู้ปกครองสูงสุดในประเทศนั้น ๆ กรณีประเทศไทยเป็นพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ผู้ต้องโทษทางอาญา

การให้อภัย หมายถึง การกระทำที่มุ่งเน้นเฉพาะการไม่โกรธหรือการยกโทษให้ โดยไม่ถือเป็นโทษและความผิดต่อกันและกัน

๑.๖ ทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องซึ่งมีเอกสารและงานวิจัยที่น่าสนใจหลายเล่ม ซึ่งได้ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการอภัยโทษสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน ในแง่มุมที่แตกต่างหลากหลายกันไป โดยงานวิจัยดังกล่าวมีดังนี้

๑.๖.๑ เอกสารที่เกี่ยวข้อง

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙.ราชบัณฑิต) ได้กล่าวว่า การที่มนุษย์ต้องมี อภัยทาน ก็เพราะคนเรามีความบกพร่อง เขากพร่อง เรากพร่อง ญาติมิตรบกพร่อง คนอื่นไกล บกพร่อง อย่าแต่คนแถวๆ ที่บกพร่อง แม้แต่คนดีก็บกพร่อง “ในโลกนี้ไม่มีใครทำอะไรถูกต้องหรือ ดีไปทั้งหมด และก็ไม่มีใครที่จะทำอะไรให้เราถูกใจไปทุกอย่าง” เราเองก็เหมือนกันเชื่อว่าเราดีทำ ถูกไปเสียทุกอย่างหรือจะทำให้ถูกใจไปได้ทุกคน ข้อนี้เป็นธรรมดา คนอื่นเข้าทำผิดพลาดบ้าง บกพร่องบ้าง ทำให้ไม่ถูกใจเราบ้าง ล่วงเกินเราบ้าง ถ้าให้อภัยเขาได้ก็ให้อภัยเขาไปเถิด อย่าไปถือสา อย่าไปโกรธเคืองหรือไปต่อว่าเขาเลย ให้อภัยอีกอย่างหนึ่งคือ ให้ความไม่มีภัยแก่คนอื่น หมายความว่า ทำตัวของเราไม่ให้เป็นที่พิสดารเป็นภัยแก่คนอื่น ไม่ก่อความกลัว ความเดือดร้อน หรือ ความหวาดระแวงแก่คนอื่น แต่ทำตัวเป็นคนเปิดเผย เป็นกันเองทำตัวให้เป็นที่น่าไว้วางใจของคนอื่น ทำอย่างนี้เรียกว่าให้อภัย^{๑๘}

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) กล่าวว่า “อภัยทาน” เป็นทานที่ให้ไม่ได้โดยไม่ต้องสูญเสียเงินทอง หรืออะไรทั้งสิ้น และเมื่อให้แล้วกลับได้รับสิ่งมีค่าอย่างมหาศาลนั่นก็คือ ความสบายใจที่มีเวรภัยกับใครๆ ความสุขใจที่ได้ให้อภัยแก่เขาโดยที่เขาไม่รู้ตัวว่าเราให้อภัยแก่เขาแล้ว คนให้สุขใจ คนรับก็สุขใจขึ้นทันที ความภาคภูมิใจที่เอาชนะจิตใจต่ำทรามของตนได้ ความเป็นผู้มีใจสูงที่ยอมให้ได้ในสิ่งที่ปวงชนทั่วไปไม่ยอมให้กัน “อภัยทาน” จึงเป็นการให้ที่ผู้ให้และผู้รับหรือผู้ขอมีความประทับใจที่สุด ให้อภัยแก่กัน เรียกว่า อภัยทาน อภัยทาน หมายถึง การชำระความโกรธ ในจิตใจด้วยการให้อภัยคนอื่น^{๑๙}

พระธรรมโกศาจารย์ (พุทธทาสภิกขุ) ได้แยกประเภทให้เห็นชัดว่าอภัยทานมีอย่างน้อย ก็มีอยู่ ๓ อย่าง อภัยทานอย่างแรก คือ การให้อภัยโทษ ให้ขมาโทษ อย่างที่สอง เราไม่เบียดเบียน ไม่ประทุษร้ายใคร นั่นแหละคือให้อภัยทานเหมือนกัน อย่างที่สาม แผ่เมตตาจิตอยู่เป็นปกติ ทุกวัน ทุกคืน ทุกลมหายใจเข้าออก นี่ก็คืออภัยทาน^{๒๐}

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) ระบุว่าเรื่องของอภัยทาน ที่แท้ก็คือเรื่องของเมตตา และกรุณา การที่เราให้อภัยแก่ผู้อื่น ก็คือการที่เรามีเมตตากรุณาต่อเขานั่นเอง แต่เรื่องของอภัยทาน เรื่องการไม่จองเวรเหล่านี้ มีข้อที่ควรทำความเข้าใจให้ถูกต้องเหมือนกัน เวรระงับด้วยการไม่จอง เวรนั้นจริงแท้ แต่ต้องศึกษาว่า ทำอย่างไรจึงจะไม่ต้องจองเวร พระพุทธศาสนานี้ คนที่ศึกษา รู้กันดี

^{๑๘} พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช ป.ธ.๙.ราชบัณฑิต), ใน อภัยทาน : การให้ที่ยากและยิ่งใหญ่ ของมนุษย์, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันบันลือธรรม, ม.ป.ป.), หน้า ๖๑-๖๒.

^{๑๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๗๓-๑๗๔.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

ว่าเป็นหลักการที่สอนให้เว้นการเบียดเบียนกันโดยสิ้นเชิง ถึงขั้นที่ว่า ไม่มีการจงใจฆ่าที่ไม่บาปจนไม่มีข้อที่จะนำไปใช้อ้างในการรุกรานทำร้ายกัน ชาวพุทธชอบยกคำพระมาอ้างว่า เรายังไม่ระงับด้วยการจองเวรหรือเวรระงับด้วยการไม่จองเวร แต่มักหยุดแค่นั้น ไม่ศึกษาต่อไปว่าท่านสอนว่าเราจะต้องพัฒนาปัญญาความสามารถอย่างไรและเท่าไร คนร้ายจึงไม่ก่อเวรที่จะทำร้ายเราและทำลายโลกให้ย่อยยับและเราจึงจะสามารถทำให้คนร้ายยอมและเกิดมีสันติสุขได้ โดยที่เราไม่ต้องจองเวร^{๒๑}

พระราชสังวรญาณ(พุทธ ฐานิโย) กล่าวว่า “ยิ่งสร้างเวรสร้างภัย ผลร้ายก็จะติดตามชีวิต ค่อยนำความฉิบหายมาให้ไม่ขาดสาย ปุณฺณส่วนใหญ่ไม่รู้จักคิดตัดกรรมตัดเวรชอบแต่สร้างกรรมสร้างเวรสนองกิเลส เพียงเพื่อความพอใจ เพียงเพื่ออยากเห็นคนอื่นพินาศ แต่หารู้ไม่ว่า ตนได้พอกพูนกิเลสอกุศลกรรม ซึ่งจะนำความฉิบหายวอยอดมาสู่ตนเช่นเดียวกัน ” ท่านสอนให้รู้จักตัดกรรมตัดเวรตัดสิ่งเลวร้ายออกไปจากชีวิต ให้รู้จักคิดให้อภัยดังความต่อไปนี้ คนเราทุกคนมีกาย วาจา และใจ เป็นสมบัติดั้งเดิมเป็นสมบัติที่เราได้มาเพราะกิเลส ตัณหา อุปทานและกรรมและเชื่อว่า ทำกรรมดีได้ดี ทำกรรมชั่วได้ชั่ว เราจึงมาสนใจทำแต่กรรมดี กฎของสังสารวัฏ อาศัยวิชาความไม่รู้จริง เป็นเหตุให้ทำกรรม เมื่อทำกรรมแล้วย่อมได้รับผลของกรรมเพื่อรับผลของกรรมแล้วก็ต้องเวียนว่ายตายเกิด เกิดมาแล้วก็มาอาศัยวิชา ความไม่รู้จริงของเดิมนั้นแหละเป็นเหตุให้ทำกรรมอกุศลทาน คือ การให้อภัย หมายถึง การยกโทษไม่ถือโทษผู้ที่สร้างความปวดร้าวใจ สร้างความเสียหายให้กับเรา^{๒๒}

พระศรีญาณโสภณ (สุวิทย์ ปียวิฑฺฒ) ได้กล่าวไว้ดังนี้ การผูกอาฆาตพยาบาท จองเวร ให้ผลข้ามภพข้ามชาติ ถ้าเราเปรียบภพชาติเหมือนคลื่นวัน การนอนหลับเหมือนการตาย การตื่นนอนเหมือนการเกิด ภพชาติก็ใกล้ตัวเราเข้ามา การผูกอาฆาตพยาบาทเหมือนการเข้านอนโดยไม่ได้อาบน้ำชำระร่างกาย หลับก็ไม่เป็นสุข ตื่นขึ้นมาก็ไม่สดชื่น การให้อภัย จะทำให้เราสามารถยุติปัญหาต่างๆ ได้ เหมือนคนล้างแก้วนํ้าสะอาด ทำให้เหมาะสมที่จะรองรับนํ้าบริสุทธิ์ที่เทลงไปในหม่เหมือนการโยนของที่เราไม่ชอบทิ้งเสียโดยไม่ต้องเสียค่าขาย การให้อภัย คือ การแสดงกำลังใจที่ยิ่งใหญ่ที่สุดของมนุษย์ อกุศลทานนั้นเวลาจะให้ไม่ต้องไปขอใคร ไม่เหมือนใครมาขอเงินเรา เราต้องควักกระเป๋าให้ แต่ให้อภัยเราไม่ต้องหาจากไหน และไม่รู้สึกรู้ว่าเป็นการสูญเสีย ขอให้เรารู้จักเกิดเมื่อมีใครมาขอโทษ เมื่อมีใครให้อภัยเรา หรือเมื่อสำนึกได้ว่า เราได้ทำอะไรผิดพลาดไปก็ขอโทษ

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๗-๗๐.

^{๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๓-๑๐๔.

กัน การขอโทษหรือการให้อภัย มิใช่การเสียหน้าหรือเสียรู้ มิใช่การได้เปรียบเสียเปรียบแต่อย่างใด หากแต่เป็นการชำระใจให้สะอาด เหมือนภาชนะสกปรกที่ชำระล้างให้สะอาด^{๒๓}

สุรพศ ทวีศักดิ์ ให้ความหมายของ “การให้อภัย” ว่าการให้อภัยเป็นการแสดงออกในความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองฝ่าย คือผู้ให้อภัยกับผู้รับการให้อภัย การให้อภัยใช้กับเรื่องของบุคคล เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ในโลกแห่งประสบการณ์ปกตินี้ที่มนุษย์เป็นสัตว์ทางจริยธรรมซึ่งสามารถเข้าใจและรับผิดชอบการกระทำของตนเองได้ คือเราจะเรียกร่องการให้อภัยจากบุคคลปกติที่มีวุฒิภาวะรู้จักผิดชอบชั่วดีแล้วเท่านั้น เราจะไม่เรียกร่องการให้อภัยจากเด็ก ๆ ที่ยังไม่สามารถรู้เรื่องผิดชอบชั่วดี คนวิกลจริตและสัตว์เครื่องานที่แสดงพฤติกรรมตามสัญชาตญาณ^{๒๔}

กฎหมายตราสามดวง กฎหมายตราสามดวงได้รับยกย่องว่าเป็น ประมวลกฎหมายฉบับแรกแห่งสมัยรัตนโกสินทร์ จึงเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ประมวลกฎหมาย รัชกาลที่ ๑” เนื่องจากเป็นการนำบทกฎหมายลักษณะต่างๆ ที่ใช้ในขณะนั้นอันมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา มารวบรวมเป็นหมวดหมู่และชำระคัดแปลงบางบทที่วิปลาสทำให้เสียความยุติธรรมออกไปปี กฎหมายตราสามดวงจึงเป็นประวัติศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของไทยถือได้ว่าเป็นหลักฐานชั้นต้นที่แสดงถึงความรุ่งเรืองทางนิติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ของไทยในอดีต แสดงว่าวิวัฒนาการ ปรัชญา และเจตนารมณ์ของกฎหมายตลอดจนเป้าหมายในการบริหารประเทศ บทบัญญัติและบทมาตราในกฎหมายฉบับต่างๆ ที่ประกอบอยู่ในกฎหมายตราสามดวงแสดงให้เห็นถึงสภาพสังคม วัฒนธรรม ประเพณี สภาพการเมือง และสถาบันที่เป็นหลักและมีอิทธิพลต่อสังคมในสมัยโบราณ วิธีคิดของผู้ใช้อำนาจปกครอง การยอมรับนับถือของผู้ได้ปกครอง การป้องกันปราบปราม และลงโทษผู้ฝ่าฝืนกฎหมาย การให้รางวัลหรือปูนบำเหน็จแก่ผู้ปฏิบัติตามหรือกระทำความชอบให้แก่แผ่นดินในอดีตทั้งในทางประวัติศาสตร์ การเมือง การปกครอง กระบวนการยุติธรรม สังคมวิทยา กฎหมาย วรรณกรรม ภาษาโบราณ และวิทยาการอื่นๆ^{๒๕}

กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม ได้รวบรวมเรื่องการพระราชทานอภัยโทษ วิวัฒนาการของพระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย บทบัญญัติของกฎหมายในการพระราชทานอภัยโทษ พระราชกฤษฎีกาวางระเบียบบวชถวายฎีกา พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๔๗๕ พระราชบัญญัติเรือนจำทหาร พ.ศ. ๒๔๗๕ การทูลเกล้าฯ การพระราชทาน

^{๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๘๕-๑๘๖.

^{๒๔} สุรพศ ทวีศักดิ์, “อภัยวิถีตามทัศนะของพระพุทธศาสนา”, *พุทธศาสนศึกษา*, ปีที่ ๑๔ ฉบับที่ ๓ (กันยายน-ธันวาคม ๒๕๕๐): หน้า ๒๓.

^{๒๕} *กฎหมายตราสามดวงฉบับราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์ตามต้นฉบับหลวง*, (กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน).

อภัยโทษในปัจจุบัน ขั้นตอนการขอพระราชทานอภัยโทษ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๕๕ แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ ๒๓) พ.ศ.๒๕๔๘ มาตรา ๒๕๕ , มาตรา ๒๖๑ , มาตรา ๒๖๑ ทวิ แผนภูมิการดำเนินการเกี่ยวกับร่างพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ ขั้นตอนการดำเนินการในการตราพระราชกฤษฎีกาพระราชทานอภัยโทษ และการพระราชทานอภัยโทษ เป็นการทั่วไปของพระมหากษัตริย์ในรัชกาลปัจจุบัน ตั้งแต่ พ.ศ.๒๔๘๕-พ.ศ.๒๕๔๕ รวม ๒๘ ครั้ง^{๒๖}

คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์คุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นอกจากจะเน้นเรื่องฎีการ้องทุกข์แล้ว ยังมีฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ และอภัยลดโทษของนักโทษอีกสถานหนึ่งด้วย ซึ่งเป็นพระมหากษัตริย์คุณเกี่ยวกับชีวิตและอิสรภาพของราษฎรโดยตรง นับเป็นพระมหากษัตริย์คุณหาที่สุดมิได้ การพระราชทานอภัยโทษผู้ต้องขัง หรือผู้ต้องโทษ ถือได้ว่าเป็นการอภัยทานอันยิ่งใหญ่ของมหากษัตริย์ราชเจ้า เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ที่ต้องโทษ ได้มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดี และบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและประเทศชาติต่อไป วัตถุประสงค์ของการอภัยโทษ นอกจากจะมุ่งแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรมเพื่อธำรงไว้ซึ่งความยุติธรรมโดยสมบูรณ์ตามหลักนิติธรรมแล้ว ยังมีความมุ่งหมายพิเศษโดยการยึดวันสำคัญมิ่งมงคลต่างๆของบ้านเมือง แสดงความมีเมตตาจิตสงเคราะห์ผู้ต้องขังให้ได้รับการปลดปล่อยพ้นโทษ หรือลดหย่อนผ่อนโทษ จะได้มีใจสำนึกผิดกลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดี เนื่องจากการพระราชทานอภัยโทษโดยแท้จริง^{๒๗}

รศ.ทอง จันทรางศุ เสนอว่า พระราชอำนาจในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญอันเกิดจากธรรมเนียมปฏิบัติหรือจารีตประเพณีอีกเป็นจำนวนมิใช่น้อยพระราชอำนาจข้อที่สำคัญที่สุด เห็นจะได้แก่ พระราชอำนาจที่ทรงจะได้รับคำกราบบังคมทูลและการปรึกษาหารือจากรัฐบาล ซึ่งในกรณีของประเทศไทย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน ได้ทรงใช้พระราชอำนาจข้อนี้ตามครรลองประชาธิปไตยทุกครั้งที่รัฐบาลกราบบังคมทูลขอพระราชทาน หรือในโอกาสที่ทรงพิจารณาเห็นสมควร พระราชกระแสแนะนำนี้ เป็นที่เข้าใจตรงกันทุกฝ่ายว่าไม่ใช่พระบรมราชโองการที่เป็นคำสั่งเด็ดขาดอย่างสมัยสมบูรณาญาสิทธิราชย์ หากแต่รัฐบาลชอบที่จะรับใส่เกล้าฯ

^{๒๖} กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, การพระราชทานอภัยโทษตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖๑ ทวิ เพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ฉบับที่ ๕ พ.ศ.๒๕๔๗, (กรุงเทพมหานคร : กรมราชทัณฑ์ กระทรวงยุติธรรม, ๒๕๔๘), หน้า ๑-๓๑๕.

^{๒๗} คณะกรรมการอำนวยการจัดงานฉลองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี, การทูลเกล้าถวายฎีกาพระมหากษัตริย์คุณในการพระราชทานความเป็นธรรมและการพระราชทานอภัยโทษ, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง แอนด์ พับลิชชิ่ง, ๒๕๓๕), หน้า ๑๒๕-๑๒๗.

ไปพิจารณาตัดสินใจตามที่เห็นเหมาะสม และเป็นผู้รับผิดชอบต่อรัฐสภาตามวิถีทางประชาธิปไตย เพื่อให้เป็นไปตามหลักที่ว่า “พระมหากษัตริย์ทรงจะกระทำผิดมิได้”^{๒๔}

ทวีรัตน์ นาคเนียม ได้กล่าวถึงพระมหากษัตริย์ของรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ที่มีต่อนักโทษ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงตรัสว่า ได้ทรงรับฎีกานักโทษในคุก ทูลเกล้าถวายทางไปรษณีย์ฉบับหนึ่งอยู่ก่อนข้างแปลกประหลาด โปรดให้อ่านให้เสนาบดีฟังในที่ประชุมเสนาบดี เป็นฎีกาของอ้ายทิม นักโทษชาวเมืองอินทบุรี ต้องจำคุกด้วยเป็นโจรปล้นทรัพย์ ความที่กราบบังคมทูลในฎีกาว่า ตั้งแต่อ้ายทิมต้องจำคุก พัสติจ่ายให้ไปทำงานในกองจักสาน ได้ฝึกหัดจักสานมาจนชำนาญจึงคิดว่าจะพยายามในกระบวนจักสานไม่ให้ฝีมือใครสู้ได้หมดทั้งคู่ แล้วจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งทูลเกล้าถวายให้ทรงเห็นฝีมือ ถ้าและโปรดของสิ่งนั้น จะขอพระราชทานโทษให้พ้นเวรจำ ออกบวชเป็นพระภิกษุจำศีลภาวนาต่อไป ไม่ประพฤดิชั่วร้ายเหมือนหนหลังจนตลอดชีวิต บัดนี้อ้ายทิมต้องจำคุกมา ๑๐ ปี ได้พยายามทำสิ่งของนั้นสำเร็จดังตั้งใจแล้ว ขอพระราชทานทูลเกล้าถวาย ถ้าโปรดฝีมือที่ทำนั้น อ้ายทิมขอพระราชทานอภัยโทษสักครั้งหนึ่ง พระองค์มีพระราชดำรัสว่า “มันพูดจริง เราก็จะให้มันเห็นผลความจริง” จึงทรงกรุณาโปรดคกโทษ พระราชทานอภัยทิม จัดการบวชอ้ายทิมเป็นนาคของหลวงบวชพระราชทาน ในสมัยรัชกาลที่ ๖ ก็มีการพระราชทานอภัยโทษให้แก่ักโทษเช่นกัน โดยเฉพาะการพระราชอภัยโทษเป็นรายบุคคล มีเอกสารการพระราชทานอภัยโทษที่จัดแสดง และเก็บรักษาไว้ที่พิพิธภัณฑ์ราชทัณฑ์^{๒๕}

ประภาส อวยชัย ได้กล่าวว่าความแตกต่างระหว่างอภัยโทษ และนิรโทษกรรมมีดังนี้

๑. อภัยโทษ เป็นเรื่องทางบริหาร นิรโทษกรรมเป็นเรื่องทางนิติบัญญัติ
๒. อภัยโทษ เป็นเรื่องอาชญากรรม นิรโทษกรรมเป็นเรื่องความผิดทางการเมือง
๓. อภัยโทษ เป็นเรื่องให้ปล่อยตัว เปลี่ยนโทษหนักเป็นเบา หรือลดโทษ แต่นิรโทษกรรมเป็นเรื่องให้พ้นจากความผิดและความรับผิดชอบ
๔. อภัยโทษ มีผู้ถวายเรื่องราวขอรับพระราชทาน แต่นิรโทษกรรมเป็นเรื่องที่มีกฎหมายบัญญัติไว้โดยตรง
๕. อภัยโทษ เป็นเรื่องที่คดีถึงที่สุดแล้ว แต่นิรโทษกรรมเป็นเรื่องที่ยังไม่ฟ้องหรือฟ้องแล้วก็ได้

^{๒๔} ธงทอง จันทรางศุ, “พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญ”, วิทยานพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๕) หน้า ๑๓-๑๔.

^{๒๕} ทวีรัตน์ นาคเนียม, “พระมหากษัตริย์ของรัชกาลที่ ๕ และรัชกาลที่ ๖ ที่มีต่อนักโทษ”, ราชทัณฑ์, ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๓ ๒๕๔๒, หน้า ๔๕-๕๖.

๖. ผลการอภัยโทษและนิรโทษกรรม อภัยโทษไม่เป็นเหตุให้พ้นผิด แต่นิรโทษกรรมเป็นผลให้พ้นผิด^{๓๐}

“พระราชทานอภัยโทษในส่วนรวม” ระบุถึงการพระราชทานอภัยโทษในกรณีนี้ว่าจะมีขึ้นได้เมื่อมีเหตุการณ์พิเศษอันสำคัญเกี่ยวเนื่องกับองค์พระมหากษัตริย์หรือชาติบ้านเมือง เช่น เนื่องในวโรกาสราชพิธีรัชดาภิเษกในวโรกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา หรือในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี เป็นต้น การพระราชทานอภัยโทษในกรณีนี้มีหลักการตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา ๒๖๑ ทวิ ซึ่งบัญญัติว่า ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นเป็นการสมควรจะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์ขอให้พระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษก็ได้ การพระราชทานอภัยโทษตามวรรคหนึ่งให้ตราเป็นพระราชกฤษฎีกา^{๓๑}

เพ็ญจันทร์ โชติบาล ได้สรุปว่า บทบาทของการพระราชทานอภัยโทษซึ่งทวีความสำคัญเป็นอย่างสูงในปัจจุบัน เป็นผลมาจากสายสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎรซึ่งยึดเหนี่ยวพระองค์เสมือนเป็นที่พึ่งสุดท้ายในการแสวงหาความยุติธรรม ตลอดระยะเวลา ๕๐ ปีเศษที่ผ่านมาในฐานะพระประมุขของรัฐที่ทรงปกครองแผ่นดินยาวนานกว่าพระมหากษัตริย์พระองค์ใดที่ปรากฏในประวัติศาสตร์ เป็นที่แจ้งประจักษ์ว่า ได้ทรงใช้พระราชอำนาจนี้ตามกฎหมายด้วยความเที่ยงธรรม และทรงมีพระเมตตาอย่างเสมอต้นเสมอปลายตลอดมา อันส่งผลให้เกิดประโยชน์สุขแก่พสกนิกรผู้ต้องโทษทางอาญาเป็นรายบุคคลโดยตรง ทั้งครอบครัวของเขาเหล่านั้นก็ได้รับประโยชน์สุขอีกชั้นหนึ่งด้วย^{๓๒}

ภิรมย์ ธรรมศิริ ได้กล่าวว่า การพระราชทานอภัยโทษเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งแห่งอำนาจธิปไตย ซึ่งเป็นที่รับรู้กันทั่วโลกแก่ผู้ที่ใช้อำนาจธิปไตยนั้น จะเป็นในฐานะใดก็ได้ เช่น พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ ประธานาธิบดี เฉพาะประเทศไทยในสมัยที่มีการปกครองแบบสมบูรณาญาสิทธิราช นอกจากพระราชอำนาจที่จะทรงแก้คำพิพากษาลงโทษประหารชีวิตได้แล้ว พระมหากษัตริย์ยังทรงมีพระราชอำนาจที่จะพระราชทานอภัยโทษไม่ว่าโทษชนิดใดๆ หรือจะทรง

^{๓๐} ประกาศนัย อวยชัย, “พระราชทานอภัยโทษ”, ราชบัณฑิตยสถาน, ปีที่ ๑๕ ฉบับที่ ๒ (มกราคม-มีนาคม ๒๕๓๓): ๑๖-๒๖.

^{๓๑} “พระราชทานอภัยโทษในส่วนรวม”, จดหมายข่าวห้องสมุดเฉพาะสำนักราชเลขาธิการ, ปีที่ ๑๒ ฉบับที่ ๓ (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๔๑): ๕๐-๕๒.

^{๓๒} เพ็ญจันทร์ โชติบาล, พระราชอำนาจในการพระราชทานอภัยโทษของพระมหากษัตริย์ไทย, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า คำนิยม.

ลดโทษให้บางส่วนก็ได้ นับได้ว่า การพระราชทานอภัยโทษเป็นพระราชอำนาจมีมาแต่โบราณกาลสืบเนื่องมาจนถึงสมัยปัจจุบัน^{๓๓}

สมการ พรมทา ได้ศึกษาวิจัย เรื่องคุณค่าและการประเมินคุณค่าเกี่ยวกับชีวิตและสังคม:โทษประหารชีวิต ผลการวิจัยพบว่าการมีโทษประหารชีวิตไม่ได้ขัดแย้งกับคำสอนของพระพุทธศาสนาและไม่ได้ขัดแย้งกับการที่ชาติไทยเป็นประเทศที่พุทธศาสนาถือได้ว่าเป็นศาสนาประจำชาติ การให้อภัยก็ไม่สามารถกระทำได้ การมีโทษประหารชีวิตเท่านั้นจึงจะนำไปสู่การให้อภัยได้ หมายความว่าก่อนอื่นเราจะต้องมีบทลงโทษสูงสุดถึงขั้นประหารชีวิตก่อน จากนั้นหากจะมีกระบวนการเรื่องการให้อภัยเช่น การถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษก็สามารถทำได้ หรือรัฐอาจตราเป็นกฎหมายว่าในท้ายที่สุดแล้วนักโทษประหารสามารถยื่นขออภัยโทษต่อคณะกรรมการที่รัฐจัดตั้งขึ้น โดยคณะกรรมการชุดนี้จะมีญาติของผู้เสียหายร่วมตัดสินใจด้วยในกรณีที่ความผิดนั้นเป็นการกระทำความผิดต่อบุคคลและญาติผู้เสียหายจะเป็นเสี่ยงตัดสินว่าคำร้องนั้นจะถูกปฏิเสธหรือยอมรับ นอกจากการเรียนรู้ทางด้านกายภาพเช่นเรียนอาชีพที่เรือนจำจัดให้เท่านั้น^{๓๔}

สุชิน คำกระเด็น ได้กล่าวถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่เกี่ยวกับชีวิตและอิสราภาพของราษฎรโดยตรง คือการพระราชทานอภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษ เพื่อให้พสกนิกรของพระองค์ที่ดองโทษได้มีโอกาสกลับตัวประพฤติตนเป็นพลเมืองดีและบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและประเทศชาติต่อไป วัตถุประสงค์สำคัญของการอภัยโทษมีด้วยกันหลายประการ เช่น เพื่อแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม เป็นแรงจูงใจให้ผู้ต้องขังประพฤติตัวดี ลดความเป็นปฏิปักษ์ต่อสังคม ก่อให้เกิดความสำนึกในการทำมาดีการพระราชทานอภัยโทษในวันสำคัญอันเกี่ยวเนื่องกับองค์พระมหากษัตริย์หรือเป็นวันมงคลต่างๆของบ้านเมือง แสดงถึงความมีเมตตาจิตเพื่อให้ผู้ต้องขังได้รับการปลดปล่อยพ้นโทษ หรือลดหย่อนผ่อนโทษ จะได้มีใจสำนึกผิด กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดี เนื่องจากการพระราชทานอภัยโทษเป็นการปล่อยและลดโทษแก่ผู้กระทำความผิดตามลักษณะประเภทของความผิด สภาพของนักโทษขณะต้องโทษ เป็นเครื่องชี้วัดผลการได้รับพระมหากรุณาธิคุณเป็นสำคัญ เป็นการสอดคล้องกับหลักการแก้ไขผู้กระทำความผิดโดยตรง^{๓๕}

^{๓๓} ภิรมย์ ธรรมศิริ, “พระราชทานอภัยโทษ”, *ราชทัณฑ์*, ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๔๒) : ๒๕-๓๐ ภาพประกอบ.

^{๓๔} สมการ พรมทา, *มรณยูติธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วารสารปัญญา), ๒๕๕๔.

^{๓๕} สุชิน คำกระเด็น, “พระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรณีการพระราชทานอภัยโทษ”, *ราชทัณฑ์*, ปีที่ ๔๗ ฉบับที่ ๓ (๒๕๔๒) : ๓๑-๔๑. (ภาพประกอบ)

สุภาพรณ ณ บางช้าง ศึกษาสารัตถธรรมในพระพุทธศาสนาที่คนไทยนำมาเป็นหลัก
สร้างสรรค์สังคมตั้งแต่ก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองผลการวิจัยพบว่า
พระพุทธศาสนาเถรวาทซึ่งมีหลักธรรมตามคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตามที่ปรากฏใน
พระไตรปิฎกบาลีได้ประดิษฐานบนดินแดนแหลมทอง ตั้งแต่เมื่อพุทธศตวรรษที่ ๑ สารัตถ
ธรรมที่สื่อสู่สังคมตั้งแต่ระยะแรกมีความกลมกลืนระหว่างสารัตถธรรมระดับสังฆธรรมและระดับ
ศีลธรรม โดยเน้นการปฏิบัติที่จะมีผลต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างร่มเย็นเป็นสุข^{๓๖}

๑.๖.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กนิษฐา เทียนส่องใจ ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์ห่อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งใน
สังคมไทยปัจจุบัน ผลของการศึกษา มีดังนี้

๑. ความขัดแย้งเป็นธรรมชาติของมนุษย์ สังคมไทยในปัจจุบันก็บังเกิดปัญหาความ
ขัดแย้งในหลายๆ ด้าน สาเหตุของปัญหาความขัดแย้งสามารถแบ่งตามปัจจัยภายนอกได้เป็น ๕
ประเภทด้วยกัน คือ ๑) ความขัดแย้งด้านข้อมูล (Data Conflict) ๒) ความขัดแย้งด้านผลประโยชน์
(Interest Conflict) ๓) ความขัดแย้งด้านความสัมพันธ์ (Relationship Conflict) ๔) ความขัดแย้งด้าน
คุณค่าหรือค่านิยม (Value Conflict) ในทัศนะของพระพุทธศาสนานั้น สาเหตุของความขัดแย้งเกิด
มาจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยภายนอกและปัจจัยภายใน

๒. ภัยทาน มีปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎกว่า เป็นมหาทาน มีความหมายว่า การให้ความ
ไม่มีภัย การพัฒนาภัยทานเริ่มที่สมาธิภาวนาและสมาธิสังกัปปะ ซึ่งเป็นหลักพื้นฐาน เพื่อให้เกิด
ภัยทานที่ประกอบไปด้วยเมตตาธรรม ขันติธรรม และศีล ๕ สำหรับกรอบแนวทางของการปฏิบัติ
ของภัยทาน คือ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรม และสังคหวัตถุ ๔ โดยวิธีการปฏิบัตินั้นแบ่ง
ออกเป็น ภัยทานทางใจ ภัยทานทางวาจา และภัยทานทางกาย

๓. ภัยทานเป็นพุทธสันติวิธี ที่ใช้นำมาเป็นรูปแบบสำหรับจัดการปัญหาความขัดแย้ง
ในสังคมไทยได้ ภัยทานทางใจนับว่ามีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาให้มีความอดทน มี
ความเมตตา ภัยทานทางวาจา คือ การพูดที่ยึดหลักสัมมาวาจา และการกล่าวคำว่า “ขอโทษ”
สำหรับภัยทานทางกาย คือ การแสดงพฤติกรรมเคารพ และให้เกิดรักในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

^{๓๖}สุภาพรณ ณ บางช้าง, พุทธธรรมที่เป็นรากฐานสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัยถึงก่อนเปลี่ยนแปลง
การปกครอง, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๕). หน้า (ก) – (ง)

โดยวิธีการของอภัยทานดังกล่าวมาทั้งหมด ทำให้การยึดมั่นในความเป็นอัตตลักษณะสลายลง สามารถแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งได้ในที่สุด^{๓๓}

ศิริ ปะทะจีนัง ได้ศึกษาวิเคราะห์ การอภัยโทษ : ศึกษาปัญหาในทางกฎหมายของการอภัยโทษ ว่า การอภัยโทษมีที่มาจากพระราชอำนาจของกษัตริย์ในการพระราชทานความกรุณาแก่ผู้กระทำความผิด (The Royal Prerogation of Mercy) ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดที่ว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นที่มาแห่งความยุติธรรม (The King is the fountain of Justice) การอภัยโทษเป็นความเมตตาปราณีอันมาจากอภิปตย์หรือประมุขแห่งรัฐ การอภัยโทษในไทยเป็นพระราชอำนาจที่สำคัญประการหนึ่งเกี่ยวกับการบังคับโทษในกระบวนการยุติธรรมเป็นหลักการที่มีความสำคัญและเป็นทางออกสู่ความยุติธรรมเมื่อการใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายถึงทางตัน ส่วนการอภัยโทษเป็นการทั่วไปของไทยนั้นยังพบว่าเมื่อถึงวาระสำคัญของบ้านเมือง การกำหนดนโยบายในการให้อภัยโทษแต่ละครั้งซึ่งเป็นหน้าที่ของฝ่ายบริหารมักมีการดำเนินการที่กระทำโดยรีบเร่งเพื่อให้ทันเวลาตามวาระโอกาสนั้นๆ และยังไม่ควรให้อภัยโทษแก่นักโทษประเภทใดและยังไม่ควรให้อภัยโทษแก่นักโทษประเภทใดหรือในความผิดอย่างใด เพราะการให้อภัยโทษของแต่ละสังคมในความผิดแต่ละประเภท และจะต้องกระทำไปเพื่อวัตถุประสงค์อันแท้จริงของการอภัยโทษในอันที่จะให้นักโทษมีการแก้ไขฟื้นฟูที่ดีแล้วได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษหรือพ้นโทษที่เป็นความต้องการที่จะให้อภัยโทษของสังคมอย่างแท้จริง อันจะนำความสำนึกที่ดีมาสู่ผู้พ้นโทษโดยทั่วไปยังความสงบสุขร่มเย็นมาสู่สังคมสืบไป^{๓๔}

สุพจน์ ธรรมมา ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง ระบบอภัยโทษมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงประวัติวิวัฒนาการของการอภัยโทษในระบบราชทัณฑ์ไทย จากการศึกษาพบว่า ระบบการอภัยโทษเป็นมาตรการหนึ่งในการปลดปล่อยนักโทษไปจากเรือนจำซึ่งมีผลกระทบต่อกระบวนการยุติธรรมที่เกี่ยวข้อง อาทิ ตำรวจ อัยการ ศาล และราชทัณฑ์ ในการที่จะควบคุมสอดส่องดูแลความประพฤติของบุคคลที่พ้นโทษโดยการอภัยโทษในการป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ อำนาจในการพระราชทานอภัยโทษเป็นพระราชอำนาจโดยเด็ดขาดของพระมหากษัตริย์ ซึ่งกฎหมายรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้พระองค์ทรงใช้อำนาจนี้ผ่านทางฝ่ายบริหาร การอภัยโทษแบ่งออกได้เป็น ๒ ประเภท คือ การอภัยโทษเฉพาะรายโดยการยื่นเรื่องราวทูลเกล้า ถวายฎีกาขอพระราชทานอภัยโทษ

^{๓๓} กษิรา เทียนส่องใจ, “การศึกษาวิเคราะห์อภัยทานเพื่อจัดการความขัดแย้งในสังคมไทย” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐), หน้า ๓-๕.

^{๓๔} ศิริ ปะทะจีนัง, “การอภัยโทษ : ศึกษาปัญหาทางกฎหมายในการอภัยโทษ”, วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต ๒๕๕๐), หน้า (ง) - (ง).

และ การอภัยโทษตามพระราชกฤษฎีกาฯ โดยคณะรัฐมนตรีเป็นผู้เสนอขอให้มีการตราเป็นพระราชกฤษฎีกา อภัยโทษมีข้อดีมากกว่าข้อเสีย คือ เป็นการแก้ไขความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียดของการบังคับผลกฎหมายเป็นการบำรุงขวัญและกำลังใจของนักโทษให้ประพฤติดีเป็นการผ่อนคลายความแออัดของเรือนจำ เป็นการโน้มน้าวจิตใจให้นักโทษคลายความเป็นปฏิกิริยาต่อสังคม เป็นการให้การสงเคราะห์และป้องกันสังคม และเป็นการบำเพ็ญมหาอกุศลทานให้โอกาสผู้ต้องราชทัณฑ์กลับประพฤติตนเป็นพลเมืองดี^{๙๙}

อุมพร สิทธิบุญญา ได้ศึกษาวิเคราะห์เรื่อง การอภัยโทษเป็นวิธีการที่ใช้เพื่อเป็นการยกเว้นโทษหรือลดโทษให้แก่ผู้กระทำความผิดต่อกฎหมายอาญา ในประเทศสหรัฐอเมริกาเน้นการพิจารณาให้อภัยโทษ จะมุ่งพิจารณาเกี่ยวกับความประพฤติของผู้ต้องโทษที่มีพฤติกรรมเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้น ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาลงโทษ เป็นหลักเกณฑ์ในการพิจารณาให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องหา สำหรับการอภัยโทษเป็นการทั่วไปในประเทศไทย หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการพิจารณาให้อภัยโทษแก่ผู้ต้องโทษนั้นมีอยู่หลายประการซึ่งนอกจากการพิจารณาโดยดูจากความสามารถในการแก้ไข ฟื้นฟูตนเองของผู้ต้องโทษ ภายหลังจากศาลมีคำพิพากษาลงโทษแล้ว ก็มีการพิจารณาให้อภัยโทษโดยพิจารณาจากเหตุผลอื่นๆ เช่น ผลเหตุทางด้านราชทัณฑ์เหตุผลเกี่ยวกับความกรุณาที่มีต่อผู้ต้องโทษหรือเหตุผลทางด้านทฤษฎีอาญา เป็นต้น ทั้งนี้ เนื่องจากว่าการอภัยโทษเป็นการทั่วไปนั้นในลักษณะเป็นการยกโทษหรือลดโทษให้แก่ผู้ต้องโทษในเรือนจำจำนวนมากในโอกาสที่มีเหตุการณ์สำคัญของบ้านเมืองจึงทำให้ไม่สามารถพิจารณาตัวผู้ต้องโทษเป็นรายบุคคลไป เกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูตนเองของผู้ต้องโทษได้ โดยพิจารณาจากหลักเกณฑ์เหตุผลสำคัญต่าง ๆ ทั้งหลายประการในการพิจารณาให้อภัยโทษรวมทั้งการเสนอถึงข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการให้อภัยโทษเป็นการทั่วไปแก่ผู้ต้องโทษ^{๑๐๐}

อานวย ยัสโยธา ศึกษา “กระบวนการต้องโทษ” ในประมวลกฎหมายอาญากับในวินัยสงฆ์ เพื่อจะนำมาวิเคราะห์ในเชิงเปรียบเทียบกัน ผลของการวิจัยพบว่า

๑. ทั้งกฎหมายและพระวินัยต่างมีบทบาทอย่างสูงต่อการจัดระเบียบสังคม ถือได้ว่าทั้งกฎหมายและพระวินัยต่างก็เป็น “วิศวกรรมสังคม” (social engineering) คือมีบทบาทต่อการออกแบบและสร้างรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในสังคม ตลอดจนกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อใช้บังคับความประพฤติให้เป็นไปตามที่กฎหมายและพระวินัยต้องการ ทั้งกฎหมาย และพระวินัยต่างก็มีข้อ

^{๙๙}สุพจน์ ธรรมา, “การศึกษาระบบการอภัยโทษ”, วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า (๑) – (๓).

^{๑๐๐}อุมพร สิทธิบุญญา, “การอภัยโทษในประเทศไทย : ศึกษากรณีการอภัยโทษเป็นการทั่วไป”, วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต, (คณะนิติศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘), หน้า (๑) – (๒).

ได้เปรียบและเสียเปรียบต่อกันในบางแง่บางประเด็น ถ้าจะให้ดีที่สุดจะต้องใช้ทั้งกฎหมายและพระวินัยควบคู่กันไป

๒. กระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในกฎหมายกับในพระวินัย มีกระบวนการที่พอจะเปรียบเทียบกันได้คือ การบัญญัติกฎหมายในสมัยก่อนการปกครองด้วยระบบรัฐสภา พระมหากษัตริย์ทรงมีอำนาจสิทธิขาดแต่เพียงพระองค์เดียวที่จะตรากฎหมายใดๆ ออกใช้ โดยอาจจะทรงตราด้วยพระองค์เองหรือทรงแต่งตั้งคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งที่เป็นชาวไทยและชาวต่างชาติขึ้นเพื่อกร่างก็ได้ แต่ในสมัยการปกครองด้วยระบบรัฐสภา การร่างกฎหมายกระทำได้โดยผ่านระบบรัฐสภา ส่วนกระบวนการบัญญัติความผิดและโทษในพระวินัย พระพุทธเจ้าทรงมีอำนาจสิทธิขาดแต่เพียงพระองค์เดียวที่จะบัญญัติพระวินัยสิกขาบทใดๆ ขึ้นใช้ การบัญญัติพระวินัยพระพุทธเจ้าจะทรงกระทำก็ต่อเมื่อมีมูลเหตุแห่งการบัญญัติพระวินัยเกิดขึ้นก่อน เมื่อมีเรื่องเป็นที่โจษขานขึ้นแล้วก็จะทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน เมื่อได้ความสมจริงแล้วก็จะทรงกระทำ “ธรรมิกถา” ขึ้นเพื่อแยกแยะเหตุผลให้เห็นผิดชัด แล้วก็ทรงบัญญัติพระวินัยสิกขาบทนั้นๆ ขึ้นเรียกว่า “พระปฐมบัญญัติ” ถ้าต่อมาจะมีภิกษุรูปใดอาศัยช่องโหว่ของพระปฐมบัญญัติเพื่อละเมิดพระวินัยในลักษณะที่คล้ายคลึงกันอีก ก็จะทรงบัญญัติ “พระอนุบัญญัติ” ในลำดับถัดมา

๓. ลักษณะของการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิด และต้องรับโทษในกฎหมายกับในพระวินัย ในกฎหมายถือว่าการกระทำที่เป็นความผิด และต้องรับโทษ ก็ต่อเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ก่อนว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและต้องรับโทษ ส่วนในพระวินัยมีหลักการพิจารณาการกระทำที่ถือว่าเป็นความผิด และต้องรับโทษพอจะเปรียบเทียบได้ในทำนองเดียวกัน ทั้งในส่วนที่เป็นลักษณะของการกระทำ องค์ประกอบของการกระทำคือ “สจิตตกะ” อันได้แก่ความจงใจหรือไม่เจตนา และพิจารณาถึงพระวินัยได้บัญญัติยกเว้นความผิดและโทษสำหรับความผิดนั้นหรือไม่

๔. ความผิดและโทษที่จะได้รับการล่วงละเมิดกฎหมายกับพระวินัย ความผิดทางอาญา แบ่งได้ ๑๒ ลักษณะและโทษทางอาญามี ๕ สถาน ส่วนความผิดและโทษในพระวินัยแบ่งตามชนิดของโทษ (อาบัติ) ที่จะได้รับคือ อาบัต้อย่างหนักได้แก่ “ปาราชิก” มี ๔ สิกขาบท , อาบัติอย่างกลางได้แก่ “สังฆาทิเสส” มี ๑๓ สิกขาบท และอาบัต้อย่างเบา อันได้แก่ ถุลลัจจัย ปาจิตติย์ ปาฏิหารสนียะ ทุกกฏ และทุกภายิต มีหลายสิกขาบท

๕. กระบวนการพิจารณาคดีในกฎหมายอาญากับในพระวินัย กระบวนการยุติธรรมในประมวลกฎหมายอาญาเริ่มจากพนักงานสอบสวน, พนักงานอัยการ, ศาลชั้นต้น, ศาลอุทธรณ์และศาลฎีกาเป็นที่สุด ส่วนการพิจารณาคดีในพระวินัยเมื่อภิกษุรูปใดทำผิดวินัยก็จะมีกรฟ้องร้องกันในส่วนนักบวช คณะบุคคล หรือสำนักสงฆ์ แล้วมีการไต่สวนตามลำดับขั้นตอนจนกระทั่งมีคำวินิจฉัยเพื่อยกเลิกกรรม ถ้าผู้กระทำความผิดไม่พอใจคำวินิจฉัยก็สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาต่อพระพุทธเจ้า คำวินิจฉัย

ชี้ขาดของพระพุทธเจ้าถือเป็นที่สุดส่วนการดำเนินคดีตามกฎหมายเถรสมาคม ก็ให้ดำเนินการฟ้องร้องต่อคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ถ้าคู่กรณีไม่พอใจคำวินิจฉัยการลงนิคมกรรมก็สามารถอุทธรณ์หรือฎีกาต่อคณะผู้พิจารณาชั้นอุทธรณ์หรือฎีกา คำวินิจฉัยของคณะผู้พิจารณาชั้นฎีกาถือเป็นที่สุด^{๔๑}

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (primary sources) จากพระไตรปิฎก อรรถกถา และปกรณ์พิเศษ ข้อมูลทุติยภูมิ (secondary sources) จากเอกสารอรรถกถาจารย์ บทความต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง และวิจัยภาคสนามสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (Indept interview) จากประชากรตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย ๗ กลุ่ม คือ นักกฎหมาย นักวิชาการ ด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ พุทธศาสตร์ ผู้รักษากฎหมาย และผู้เคยต้องโทษที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ กลุ่มละ ๕ คน จากการใช้ประชากรกลุ่มเป้าหมายมา โดยใช้วิธีแบบเจาะจง โดยผู้วิจัยจะได้ดำเนินการวิจัย (Research Process) ตามขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

ขั้นที่ ๑ ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการอภัยโทษตามหลักพระพุทธศาสนา

ก.ศึกษาแนวคิด ทฤษฎีการ อภัยทาน และอภัยโทษตามหลักพุทธธรรม

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาแนวคิด และทฤษฎีการอภัยทานและอภัยโทษตามหลักพุทธธรรม

ข. วิธีการศึกษาในขั้นที่ ๑

วิธีการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎี การอภัยโทษจากเอกสารในพระไตรปิฎก อรรถกถาจารย์ และแนวคิดของนักปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา มีปรากฏในพระไตรปิฎก เช่นหลักธรรมและพระวินัย ซึ่งเป็นหลักพื้นฐาน เพื่อให้เกิดการอภัยโทษอันประกอบไปด้วย เรื่องกรรม อภัยทาน เมตตาธรรมและศีล ๕ เป็นต้น สำหรับกรอบแนวทางของการปฏิบัติของการอภัยโทษ คือ พรหมวิหารธรรม สาราณียธรรมและสังคหวัตถุ ๔ ฯลฯ และศึกษาเอกสาร บทความ หรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องซึ่งแนวคิดอภัยโทษตามหลักพระพุทธศาสนา โดยศึกษาจากแหล่งข้อมูลและห้องสมุดต่างๆ เช่น ห้องสมุดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดมหาวิทยาลัยขอนแก่น เป็นต้น

^{๔๑} อำนวย ชัยโคธา, รายงานการวิจัยเรื่องกระบวนการต้องโทษในประมวลกฎหมายอาญากับในวินัยสงฆ์ การศึกษาเชิงเปรียบเทียบ, (สงขลา : ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะวิชามนุษยศาสตร์วิทยาลัยครูสงขลา), ๒๕๓๑, หน้า (ก) – (ค).

ค. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๑

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับกรรม อภัยทาน และอภัยโทษ และหลักธรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตีความและอธิบายขยายความข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะมีการอธิบายเพิ่มเติมหรือขยายความเพื่อที่จะให้เกิดความชัดเจนมากยิ่งขึ้น

ง. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ ๑

จะทำให้ทราบกรอบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอภัยโทษ และหลักพุทธธรรม ทั้งจากภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของผู้วิจัยเอง ในทุก ๆ มิติว่า ประเด็นใดที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะวิเคราะห์และนำไปสู่การเข้าใจถึงกระบวนการในทุกขั้นตอนของการอภัยโทษ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาในบทต่อไป

ขั้นที่ ๒ ศึกษาแนวคิดและพัฒนาการของการอภัยโทษในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ก. ศึกษาแนวคิดและพัฒนาการของการอภัยโทษในสังคมไทยในอดีตจนถึง

ปัจจุบัน

ผู้วิจัยจะดำเนินการศึกษาพัฒนาการของการอภัยโทษที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ไทย ซึ่งได้มีการสืบทอดตามแบบแผนและประเพณีการปกครองอันมีมาแต่โบราณกาล นับเนื่องตอกันมาตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัย สมัยอยุธยา สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ จนถึงปัจจุบัน

ข. วิธีการศึกษาในขั้นที่ ๒

วิธีการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎีการอภัยโทษในสังคมไทยในอดีตจนถึงปัจจุบัน รวมทั้ง

การอภัยโทษในประเทศตะวันตก ผู้วิจัยจะใช้วิธีการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตำรา วารสาร บทความ และเว็บไซต์ที่น่าเชื่อถือได้

ค. วิธีการวิเคราะห์ในขั้นที่ ๒

ผู้วิจัยจะทำการวิเคราะห์ แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอภัยโทษในสังคมไทยตั้งแต่อดีต

จนถึงปัจจุบัน และในประเทศตะวันตก ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ตีความและอธิบายขยายความข้อมูลจากเอกสารต่าง ๆ และรวบรวมความรู้ที่ได้รับมาจากการสืบค้นโดยตรงจากการปฏิบัติหน้าที่จริงด้วย

ง. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ ๒

จะทำให้ทราบแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการอภัยโทษในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนถึง

ปัจจุบันและในประเทศตะวันตก ทั้งจากภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของผู้วิจัยเอง ในทุก ๆ มิติว่า ประเด็นใดที่เกี่ยวข้อง เพื่อที่จะวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาในบทต่อไป

จ. การศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในขั้นที่ ๒

ผู้วิจัยไปสัมภาษณ์ โดยใช้เครื่องมือแบบสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากตัวแทนกลุ่มเป้าหมาย คือ นักกฎหมาย นักวิชาการ ด้านนิติศาสตร์ รัฐศาสตร์ พุทธศาสตร์ ผู้รักษากฎหมาย ที่มีชื่อเสียง และน่าเชื่อถือได้ และผู้เคยต้องโทษที่ได้รับพระราชทานอภัยโทษ ตัวแทน ๗ กลุ่ม ๆ ละ ๕ คน รวมเป็น ๓๕ คน

ฉ. วิธีการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องในขั้นที่ ๒

ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลที่ได้นำมาสรุปทั้ง ๗ กลุ่ม แล้ววิเคราะห์ สังเคราะห์บทสัมภาษณ์ เพื่อเป็นฐานความรู้ในการศึกษาในบทต่อไป

ขั้นที่ ๓ วิเคราะห์ และสังเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดการอภัยโทษตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา

ก. ศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์สาระสำคัญของแนวคิดการอภัยโทษตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา

ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ และสังเคราะห์สาระสำคัญของความรู้ใหม่ของแนวคิดการอภัยโทษตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา และแนวคิดการอภัยโทษในสังคมไทยตามหลักพระพุทธศาสนา รวมทั้งทำการวิเคราะห์ และรวบรวมความรู้ที่ได้รับมาจากการศึกษาภาคทฤษฎี แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงเพิ่มเติมใหม่ ตามคำแนะนำของท่านผู้เชี่ยวชาญ และทรงคุณวุฒิทางด้านวิชาการ

ข. ผลที่ได้รับในการศึกษาขั้นที่ ๓

ประมวลผล และสรุปผลการวิจัย จะทำให้ทราบ และได้เข้าใจองค์ความรู้ใหม่ของแนวคิดการอภัยโทษตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นพุทธสันติวิธี และสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในเหตุการณ์สังคมไทยปัจจุบันได้ แล้วเสนอผลงานวิจัยต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

๑.๘.๑ ได้องค์ความรู้แนวคิดเกี่ยวกับการอภัยโทษตามหลักพุทธธรรมในพระพุทธศาสนา

๑.๘.๒ ทำให้เกิดความรู้ ความเข้าใจแนวคิดการพัฒนาหลักการอภัยโทษในสังคมไทย และสังคมตะวันตก ให้สอดคล้องกับบริบททางสังคม การเมือง เศรษฐกิจ ที่เปลี่ยนแปลงไปตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

๑.๘.๓ ทำให้เข้าใจแนวทางการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การภัยไทยในสังคมไทยกับ
หลักธรรมในพระพุทธศาสนา